

estables de la convulsa vida de Teresa Pàmies» (p. 347). Convertida en escriptora reputada des de feia temps, i guanyadora de nombrosos premis i guardons, mai no va deixar d'escriure. *La veritat literària de Teresa Pàmies* és, sens dubte, una obra de consulta per a tot aquell qui vulgui conèixer les vicissituds d'un segle convuls per mitjà de la vida d'una dona que va guiar-se pels seus ideals i que, malgrat tot, va acabar sent reconeguda per aquelles vivències i per la immensa capacitat de reflectir-les en un paper.

ALABAJOS, Pau: *Vicent Andrés Estellés. La veu d'un poble*, València: Sembra Llibres, 2024; «No-ficció» 73.

IRENE MIRA-NAVARRO

Universitat d'Alacant

irene.mira@ua.es

Vicent Andrés Estellés és conegut arreu com «el poeta del poble», una consideració gens gratuïta si atenem la seua obra i l'objectiu del seu projecte poètic. Els versos cèlebres que resen amb solemnitat «assumiràs la veu d'un poble» han estat la clau de volta per a situar el poeta de Burjassot al cim d'una manera de fer poesia que bascula entre les referències del món clàssic i el ritme popular, el segle d'or i l'atenció a la quotidianitat, el vers narratiu i els més delicats sonets. El tractament humà dels grans temes de la literatura i un estil transparent i cuidat han fet que la poesia de Vicent Andrés Estellés circule amb una popularitat extraordinària entre cançons, samarretes i versos d'altres poetes. No obstant això, encara ens calia una biografia que acompanyara la poesia estellesiana entre el gran públic. I aquest és, doncs, l'objectiu de *Vicent Andrés Estellés. La veu d'un poble*. Pau Alabajos ens ofereix una peça més del projecte de biografies de figures clau de la cultura catalana per al gran públic encetat per Sembra Llibres. Miquel Martí i Pol, Montserrat Roig, Vicent Torrent, Ovidi Montllor, Manuel de Pedrolo i ara Vicent Andrés Estellés configuren tot un estol de referents, la vida i l'obra dels quals basteix les bases de la nostra cultura en l'actualitat.

D'entrada, però, cal advertir que qui busque una recerca biogràfica minuciosa de la vida del poeta de Burjassot no trobarà en aquesta obra el seu desig satisfet, ja que la intenció de la biografia que ha confeccionat Pau Alabajos és oferir una panoràmica ben travada de les principals fites vitals de l'autor de *Llibre de meravelles*, algunes de les quals poden resultar conegudes però que mapegen amb claredat la figura del poeta de Burjassot. Aquest treball arriba per bastir un relat que ens permeta passejar pels episodis professionals i personals principals del poeta: l'amor, les morts familiars, el treball de periodista, els premis literaris, la por i el compromís polític. El llibre s'estructura en setze capítols, cadascun dels quals rep el títol d'un indret clau de la vida de Vicent Andrés Estellés i va acompanyat de la

reproducció de diversos poemes vinculats a aquests llocs —potser una mica extensos en algun cas— i a les experiències que hi visqué. A més, el final de l'obra es tanca amb un apèndix fotogràfic que recull imatges des de la infantesa fins a records amb amics en l'edat adulta d'Estellés.

L'obra s'enceta amb un capítol dedicat a Alginet i als Sopars Estellés, que des de 2010 se celebren arreu dels Països Catalans gràcies a l'impuls de Josep Lozano. L'autor de la biografia, ara en posició de cantautor, fa emergir la seua veu en primera persona per convidar el públic a acompanyar-lo per les pàgines i la trajectòria del poeta.

Com no podia ser d'una altra manera, Burjassot és el tret de partida de la narració biogràfica, i en el capítol que l'autor li dedica explica episodis de la infantesa del poeta, com ara el paper de la família del jove Estellés, l'esclat de la guerra o la figura de Juli Llopis com a proporcionador de lectures de l'incipient poeta. Posteriorment, València és el segon node central de la vida d'Estellés, i l'autor perfila el Cap i Casal com el lloc on el poeta troba i viu l'amor d'Isabel Lorente, que reflecteix amb poemes. El quart lloc per excel·lència referit per Alabajos és Tarragona i l'episodi del trasllat de les despulles del rei Jaume I l'any 1952 quan tornaven des de la capital tarragonina al Monestir de Poblet, que el jove Estellés cobrí en qualitat de periodista. En aquest capítol, a més, Alabajos recull el fet que determinà l'escriptura en català del poeta de Burjassot, que va ser l'assistència a la presentació del *Diccionari català-valencià-balear* el 1951 a l'Ajuntament de València.

Unes pàgines més avant, el fil del compromís social i nacional del poeta és explorat en altres capítols, com el dedicat a Carlet, en què es fa referència a alguns incidents amb la censura. No obstant això, en capítols com el dedicat a Mallorca, l'autor retorna a la cara més personal del poeta i explica els vincles dels Estellés-Lorente amb l'illa i la passió del poeta per la mar. Amb un estil particularment marcat per la professió de músic d'Alabajos es plantegen els capítols dedicats a Alcoi i a Roma, en què plana l'ombra d'Ovidi Montllor i s'hi explica el paper de l'artista alcoià en el procés de popularització d'Estellés a través de la cançó i de la profunda amistat que els unia. I és que per als amics del poeta també hi ha un capítol que sobrevola Sueca i la relació amb Joan Fuster. Aquesta secció, encara que és interessant perquè ajuda a entendre els vincles intel·lectuals de Vicent Andrés Estellés, potser resultaria més proveïda si s'hi hagués aprofundit més, com també en l'operació de publicació de l'obra poètica de l'autor i les accions de Joan Fuster per fer-ho possible.

No obstant això, potser una de les seccions més curioses és la dedicada a Londres i al treball d'Estellés com a redactor en cap de diari que viatjava arreu d'Europa. El capítol se centra en l'admiració que el Retaule del Centenar de la Ploma despertà en el poeta i en el ressò que les experiències europees deixaren en la seua obra en vers. La part final del llibre transita entre Gandia, Beniarjó, el Perelló i Benimodo, quatre llocs fonamentals per a la vida i l'obra del poeta. En cadascun d'aquests indrets Alabajos situa esdeveniments concrets, com el Premi Ausiàs March de Gandia i les peripècies del llibre que el jurat va premiar a Este-

llés, el lligam del poeta amb Ausiàs March i la vila de Beniarjó, el Perelló —«al cor mateix de l'antiga sucronense»— com a escenari d'escriptura de *Mural del País Valencià*, i Benimodo com a lloc de retir i de pau de la família Estellés-Lorente en els cruels anys de l'anomenada Transició. El llibre es tanca amb un capítol-epíleg en què la veu d'Alabajos torna a emergir i retorna als Sopars Estellés i al poeta com a figura pública que recorregué el País Valencià, si més no poèticament, per a espargir un clam d'esperança i futur per al territori.

Aquesta biografia, doncs, de lectura amable i plaent, pretén facilitar el coneixement d'una de les personalitats clau del País Valencià contemporani. El llibre resulta ser un complement idoni per a joves i públic general que s'ha acostat a l'obra del poeta, potser des de l'àmbit escolar o cultural, i, contagiats per la curiositat, vol saber-ne més. No es tracta, per tant, d'un assaig científic ni acadèmic sinó d'una obra de divulgació amb intenció generalista i amb un estil transparent i entenedor.

TODÓ, Joan: *La verda és porta. Vida i opinions de Joaquim Soler i Ferret*, Barcelona: Godall Edicions, 2021, «Narrativa» 21.

MARIA DASCA

Universitat Pompeu Fabra

maria.dasca@upf.edu

L'escriptor Joan Todó publicà, el 2021, un llibre difícilment classificable, amb un títol sintàcticament impossible (*La verda és porta*) i un subtítol que estableix un joc intertextual amb la novel·la més coneguda de Laurence Sterne (*Vida i opinions de Tristram Shandy*). Aquesta doble presentació es pot relacionar amb l'estructura bipartida del volum, que comprèn dues parts: «Realitat» i «Ficció», seguides d'una secció d'agraïments i una bibliografia. A «Realitat» Todó s'imagina els últims moments de la vida de l'escriptor objecte d'estudi, Quim Soler i Ferret (1940-1993). El seu desdoblament ficcional, Miquel Ros, és un home de mitjana edat, que pateix càncer de ronyó i, des del llit de l'hospital, recorda episodis de la seva infantesa i joventut. A través d'aquest apartat, que es desenvolupa com si fos una ficció escrita per Soler i Ferret, Todó recorda que qualsevol personatge no és res més que llenguatge, una construcció ficcional. En la segona part, «Ficció», s'explica la trajectòria de l'escriptor Soler i Ferret, a través de la lectura de la seva obra literària (inèdita i publicada), els seus dietaris i una selecció d'articles i guions radiofònics. El títol del llibre *La verda és porta* és una síntesi de la poètica soleriana, que es postula contra el precepte de naturalitat estilística que defensava Josep Pla, segons el qual s'ha de respectar l'ordre sintàctic natural (subjecte, verb i predicat). Tot i que el plantejament d'aquest apartat sembla respondre al d'un estudi literari (combina la lectura dels textos amb l'anàlisi documentada del con-